

*Р.Ш.Халилов**ТДПУ доценти**Бобоханова Фарангиз**ТДПУ 2 босқич талабаси*

БОШЛАНГИЧ СИНФЛАРДА НАТЮРМОРТ ИШЛАШНИНГ САМАРАЛИ МЕТОДЛАРИ

Аннотация:Бошланғич синфларда натюрморт ишлаш болаларнинг ижодий қобилиятларини ривожлантириш, тасаввурларини кенгайтириш ва табиатнинг чиройли жиҳатларини ўргатишда муҳим аҳамият касб этади. Ушбу мақолада бошланғич синф ўқувчилари учун натюрмортни ўргатишнинг самарали методлари, ўқув жараёнида қўлланиладиган инновацион усуллар ва ўқитишнинг амалий жиҳатлари ҳақида сўз боради. Мақолада тавсия этилган методлар ўқувчиларнинг ижодий фаоллигини оширишга, ўз ишларига масъулият билан ёндашишга ёрдам беради.

Калит сўзлар: изобразительное искусство, методы, начальные классы, обучение, природа, процесс обучения, творческая активность, ученики, формирование, натюрморт.

Аннотация:Работа над натюрмортом в начальных классах играет важную роль в развитии творческих способностей детей, расширении их кругозора и обучении восприятию красоты природы. В данной статье рассматриваются эффективные методы обучения натюрмарту для учеников начальных классов, инновационные подходы, применяемые в учебном процессе, а также практические аспекты преподавания. Предложенные в статье методы способствуют повышению творческой активности учащихся и формированию ответственного отношения к своей работе.

Ключевые слова: изобразительное искусство, методы, начальные классы, обучение, природа, процесс обучения, творческая активность, ученики, формирование, натюрморт.

Abstract:Working on still life in elementary grades plays a significant role in developing children's creative abilities, broadening their horizons, and teaching them to appreciate the beauty of nature. This article discusses effective methods for teaching still life to elementary school students, innovative approaches used in the educational process, and practical aspects of teaching. The methods recommended in the article help enhance students' creative activity and foster a responsible attitude toward their work.

Keywords:creative activity, education, elementary grades, methods, nature, still life, students, teaching, teaching process, training.

Бошланғич синф ўқувчиларини тасвирий санъатга ўргатиш жараёнида натюрморт ишлаш алоҳида аҳамият касб этади. Натюрморт ўқувчиларнинг бадиий қобилиятларини ривожлантиришнинг энг самарали воситаларидан бири ҳисобланади. Бу жараён ўқувчиларга нафақат расм чизиш усулларни, балки дунёни бадиий идрок этиш, атроф-

муҳитдаги гўзалликни кўра билиш ва уни тасвирлаш қобилиятини ривожлантириш имконини беради.

Натюрморт ишлаш орқали ўқувчилар атроф-муҳитни ўраб турган буюмларнинг шакли, ранги, фактураси ва уларнинг ўзаро муносабатларини чуқур ўрганадилар. Бошланғич синф ўқитувчиси дарсларни режалаштиришда ҳар бир синф учун алоҳида ёндашув ва методларни танлаши лозим. Биринчи синфда оддий предметлардан бошлаб, аста-секин мураккаброқ натюрмортларга ўтиши, болаларнинг ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда машғулотларни ташкил этиш, уларнинг қизиқишларини ошириш ва ижодий салоҳиятини рўёбга чиқариш учун қулай шароит яратиш зарур. Натюрморт дарслари болаларнинг нафақат бадиий, балки умумий интеллектуал ривожланишига ҳам ижобий таъсир кўрсатади.

Натюрморт ишлаш жараёнида ўқувчиларда кузатувчанлик ва диққат каби муҳим психологик хусусиятлар ҳам ривожланиб боради. Улар предметларни синчковлик билан кузатиш, уларнинг ҳар бир деталларига эътибор қаратишни, шакл ва буюмлар нисбатларни таҳлил қилиш орқали визуал хотирани ривожлантирадилар. Бу жараёнда ўқувчилар нафақат кўриш, балки ҳис қилиш орқали ҳам предметларнинг хусусиятларини ўрганадилар. Масалан, мева ва сабзавотларнинг тузилиши, уларнинг рангларидаги нозик фарқлар, сиртидаги ўзига хос хусусиятларни пайқаш ва тасвирлаш қобилияти шаклланади.

Натюрморт устида ишлаш давомида болалар предметларнинг ҳажмини, фактурасини ва материаллигини тўғри идрок этишни ўрганадилар. Шиша идишларнинг шаффофлиги, металл буюмларнинг ялтироқлиги, матоларнинг тўқилиш хусусиятлари каби мураккаб визуал эффектларни кузатиш ва тасвирлаш малакаларини эгаллайдилар. Бундай кўникмалар уларнинг кундалик ҳаётда ҳам атроф-муҳитни янада теранроқ идрок этишларига ёрдам беради.

Рангларни тўғри танлаш ва уйғунлаштириш натюрморт ишлашнинг энг муҳим жиҳатларидан биридир. Бошланғич синф ўқувчилари дастлаб асосий рангларни (қизил, сарик, кўк) ўрганадилар, кейинчалик эса уларни аралаштириш орқали иккиламчи рангларни (яшил, бинафша, тўқ сарик) ҳосил қилишни ўзлаштирадилар.

Ўқитувчи болаларга ранглар доирасини тушунтириши, иссиқ ва совуқ рангларнинг хусусиятларини амалий машғулотлар орқали кўрсатиб бериши лозим. Ранглар билан ишлаш жараёнида ўқувчилар рангларнинг тўйинганлик даражасини, очроқ ва тўқроқ тусларини фарқлашни ўрганадилар. Улар акварель ва гуашь бўёқларининг ўзига хос хусусиятларини, уларнинг имкониятларини амалда синаб кўрадилар. Масалан, акварель билан ишлаганда рангларнинг шаффофлиги ва енгиллигини, гуашь билан ишлаганда эса рангларнинг тўйинганлиги ва қопловчи хусусиятини ҳис қиладилар. Натюрмортдаги предметларнинг рангларини тўғри топиш учун ўқувчилар нафақат кўриш, балки мантикий фикрлаш қобилиятларини ҳам ишга соладилар.

Ранглар орқали предметларнинг материаллигини кўрсатиш, уларнинг фазодаги жойлашувини ифодалаш каби мураккаб вазифаларни босқичма-босқич ўзлаштирадилар.

Композиция қонуниятларини ўрганиш натюрморт ишлашнинг яна бир муҳим жиҳати ҳисобланади. Ўқувчилар аввало қоғоз форматини тўғри танлашни, унда предметларни мувозанатли жойлаштиришни ўрганадилар. Композиция марказини аниқлаш, асосий ва

иккинчи даражали элементларни тўғри жойлаштириш, натюрмортнинг умумий кўринишини мақсадга мувофиқ ташкил этиш каби муҳим қоидаларни ўзлаштирадilar. Бошланғич синф ўқувчилари учун натюрмортни композициясини тўғри тузиш мураккаб жараён бўлиб, у катта сабр ва мунтазам машқ қилишни талаб этади. Ўқитувчи ҳар бир ўқувчига индивидуал ёндашиб, уларнинг композиция тузишда уларнинг хатоларини тушунтириши, тўғри ечимларни топишга йўналтириши лозим. Натюрмортдаги предметларни ишлаш жараёнида болалар нисбатларни тўғри аниқлаш, предметларнинг бир-бирига нисбатан ўлчамларини тўғри топиш каби муҳим кўникмаларни эгаллайдилар. Улар предметларнинг фазодаги жойлашувини перспектива қонуниятлари асосида тасвирлашни, ёруғ-соя муносабатларини тўғри кўрсатишни ўрганадилар. Замонавий таълимда натюрморт ишлашни ўргатишда янги педагогик технологиялар ва рақамли воситалардан фойдаланиш алоҳида аҳамият касб этади. Бугунги кунда ўқитувчилар дарс жараёнида мультимедиа воситаларидан фойдаланиб, машҳур рассомларнинг натюрмортларини намоиш этиш, уларнинг ишлаш усулларини видеолар орқали кўрсатиш имкониятига эга. Интернет ресурслари орқали дунёнинг етакчи музейларидаги натюрморт асарларини виртуал кўриш, уларнинг композицион ечимларини таҳлил қилиш мумкин. Рақамли технологиялар ёрдамида ўқувчилар ўз ишларини фотосуратга олиб, уларни компьютерда таҳрир қилиш, рангларни созлаш, композицияни такомиллаштириш каби имкониятлардан фойдаланадилар. Махсус график дастурлар ёрдамида улар рангларнинг турли комбинацияларини синаб кўриш, натюрмортнинг турли вариантларини яратиш имкониятига эга бўладилар. Замонавий технологиялар ўқувчиларнинг ижодий изланишларини рағбатлантиради, уларнинг қизиқишларини оширади ва ўқув жараёнини янада самарали қилади.

Бошланғич синфларда натюрморт ишлашни ўргатиш мураккаб ва кўп қиррали жараён бўлиб, у ўқитувчилардан чуқур билим, катта тажриба ва ижодий ёндашувни талаб этади. Бу жараёнда анъанавий ва замонавий методларни интеграциялаштириш, ҳар бир ўқувчининг индивидуал хусусиятларини ҳисобга олиш, уларнинг қизиқишларини ошириш ва ижодий кўникмаларини ривожлантириш муҳим аҳамият касб этади.

Натюрморт ишлаш орқали ўқувчилар нафақат расм чизиш техникасини, балки атроф-муҳитни бадиий идрок этиш, гўзалликни ҳис қилиш ва уни ифодалаш қобилиятини ҳам ривожлантирадilar. Бу жараёнда уларнинг эстетик диди, бадиий тафаккури ва ижодий салоҳияти шаклланади. Ўқитувчи дарсларни режалаштиришда синф хусусиятларини, ўқувчиларнинг тайёргарлик даражасини инобатга олиши, машғулотларни қизиқарли ва самарали ташкил этиши лозим. Натюрмортларни танлашда мавсумийлик, предметларнинг болалар ҳаёти билан боғлиқлиги, уларнинг ёш хусусиятларига мослиги каби омилларни ҳисобга олиш керак. Бундай тизимли ёндашув натижасида ўқувчиларда нафақат бадиий кўникмалар, балки умумий интеллектуал ва ижодий қобилиятлар ҳам ривожланади, бу эса уларнинг келгусида ҳар қандай соҳада муваффақиятли фаолият юритишлари учун мустаҳкам замин яратади.

Бошланғич синфларда натюрморт ишлашни ўргатиш мураккаб ва кўп қиррали жараён ҳисобланади. Бу жараёнда тизимли ёндашув муҳим аҳамият касб этади. Ўқувчиларнинг ёш хусусиятларини ҳисобга олиб, машғулотларни босқичма-босқич мураккаблаштириб бориш, уларнинг қизиқишларини ошириш ва ижодий салоҳиятини ривожлантириш керак.

Натюрморт ишлаш орқали ўқувчиларда нафақат расм чизиш малакаси, балки атроф-муҳитни бадий идрок этиш, кузатувчанлик, диққат, хотира, тасаввур ва ижодий фикрлаш қобилиятлари ҳам ривожланади. Улар рангларни тўғри танлаш, предметларнинг нисбатларини аниқлаш, композиция тузиш каби муҳим кўникмаларни эгаллайдилар.

Замонавий таълимда анъанавий ва инновацион методларни уйғунлаштириш, технологик воситалардан ўринли фойдаланиш натюрморт ўргатиш жараёнини янада самарали қилади. Бироқ бу воситалар анъанавий усулларни тўлиқ алмаштирмаслиги, балки уларни тўлдириши ва бойитиши лозим.

Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, тўғри ташкил этилган натюрморт машғулоти ўқувчиларнинг нафақат бадий, балки умумий интеллектуал ривожланишига ҳам ижобий таъсир кўрсатади. Бу эса уларнинг келгусида турли соҳаларда муваффақиятли фаолият юритишлари учун мустаҳкам замин яратади.

Олиб борилган тадқиқот асосида қуйидаги тавсиялар ишлаб чиқилди:

Натюрморт дарсларини режалаштиришда ўқувчиларнинг ёш хусусиятларини инобатга олиш

Дарс жараёнида анъанавий ва замонавий методларни уйғунлаштириш

Ҳар бир ўқувчининг индивидуал хусусиятларига эътибор қаратиш

Ўқувчиларнинг ижодий фаоллигини рағбатлантириш

Мунтазам равишда методик тажриба алмашиш ва малака ошириш

Хулоса қилиб айтганда, бошланғич синфларда натюрморт ишлашни ўргатиш самарадорлиги кўп жиҳатдан ўқитувчининг касбий маҳорати, тўғри танланган методик ёндашув ва яратилган педагогик шарт-шароитларга боғлиқ. Ушбу омилларнинг уйғунлиги ўқувчиларнинг бадий таълим соҳасидаги муваффақиятини таъминлайди.

Адабиётлар рўйхати:

1. Лыкова Е. С. Учебники по изобразительному искусству в системе эстетического воспитания детей // Омский научный вестник. Сер. Общество. История. Современность. 2014. № 2 (126). С. 243-245.
2. Поташник М.М. Требования к современному уроку. Метод. пособие. — М.: Центр пед. образования, 2008. — 270 с.
3. Сокольникова Н.М. Изобразительное искусство и методика его преподавания в начальной школе: рисунок. Живопись. Нар. искусство. Декор. искусство. Дизайн: Учеб. пособие для студ. пед. вузов. — 4-е изд., стер. — М.: «Академия», 2008. — 365 с.
4. Сокольникова Н.М. Методика преподавания изобразительного искусства: учеб. для студ. учреждений высш. проф. образования. 5-е изд., перераб. и доп. Москва: Академия, 2012. 256 с.